

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ERKIN SAYLOVLARNI AMALGA OSHIRISH PRINSIPLARI

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

2-son davolash fakulteti 104-b guruh talabasi

Axmatjonova Nafosat Farhod qizi

Ijtimoiy fanlar kafedrasida dotsenti

Iskandarov Sherzod Abdig‘aniyevich

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida erkin saylovlarni amalga oshirish prinsiplari, saylov tizimining huquqiy asoslari, fuqarolarning saylov huquqlari hamda demokratik jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, saylov jarayonida amal qilinadigan umumiylik, tenglik, yashirin ovoz berish, oshkoralik va qonuniylik tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. O‘zbekistonda saylov tizimini takomillashtirish bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar ham ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Saylov, demokratiya, erkin saylov, saylov huquqi, Konstitutsiya, Saylov kodeksi, oshkoralik, tenglik, fuqarolik jamiyati, siyosiy faollik.

Kirish: Demokratik huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biri erkin va adolatli saylov tizimining mavjudligidir. Saylovlar orqali xalq davlat hokimiyatini shakllantirishda ishtirok etadi, o‘z vakillarini saylaydi va mamlakat taraqqiyot yo‘nalishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli saylovlar xalq hokimiyatchiligining muhim ifodasi hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish yo‘lidan bordi. Bu jarayonda milliy saylov tizimini yaratish, uni xalqaro demokratik standartlarga mos ravishda takomillashtirishga alohida e’tibor qaratildi. Saylovlarning erkin, oshkora va adolatli o‘tishi davlat boshqaruvining legitimligini ta’minlaydi hamda fuqarolarning siyosiy faolligini oshiradi.

O‘zbekiston Respublikasida saylov tizimining huquqiy asoslari

O‘zbekiston Respublikasida saylov tizimining asosiy huquqiy manbai Konstitutsiya hisoblanadi. Unda xalq davlat hokimiyatining birdan-bir manbai ekanligi belgilangan. Fuqarolarning davlat boshqaruvida bevosita va bilvosita ishtirok etish huquqi mustahkamlangan.

Saylovlarni tashkil etish va o‘tkazish tartibi Saylov kodeksi bilan tartibga solinadi. Mazkur kodeks prezidentlik saylovi, Oliy Majlis Qonunchilik palatasi, mahalliy Kengashlar saylovlari hamda referendumlarni o‘tkazishning yagona tartibini belgilaydi. Bu hujjat saylov qonunchiligini tizimlashtirishda muhim qadam bo‘ldi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida saylov jarayonlari xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsiplari asosida ham olib boriladi. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va boshqa xalqaro hujjatlarda fuqarolarning erkin saylov huquqi alohida e’tirof etilgan.

Erkin saylov tushunchasi va mohiyati

Erkin saylov bu fuqarolarning hech qanday bosim, tazyiq yoki noqonuniy aralashuvsiz o‘z siyosiy irodasini erkin ifoda etishi orqali davlat hokimiyati organlarini shakllantirish jarayonidir. Erkin saylovlar mavjud bo‘lmagan jamiyatda demokratiya to‘liq qaror topmaydi.

Erkin saylovlarning asosiy mazmuni fuqarolarning mustaqil tanlov qilish huquqida namoyon bo‘ladi. Saylovchi o‘zi munosib deb bilgan nomzodga ovoz beradi, bunda hech kim uning qaroriga ta’sir ko‘rsatmasligi lozim. Saylov natijalari esa xalq xohish-irodasining ifodasi bo‘lishi kerak.

O‘zbekiston Respublikasida erkin saylovlarni amalga oshirish prinsiplari

O‘zbekiston Respublikasida erkin saylovlarni o‘tkazish bir qator muhim demokratik prinsiplarga asoslanadi. Avvalo, umumiy saylov huquqi prinsipi mavjud bo‘lib, unga ko‘ra qonunda belgilangan yoshga yetgan har bir fuqaro saylash va saylanish huquqiga ega bo‘ladi. Fuqarolarning jinsi, irqi, millati, tili, dini yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat’i nazar, barchaga teng imkoniyat yaratiladi.

Teng saylov huquqi prinsipi saylovchilarning har biri bir ovozga ega ekanligini bildiradi. Har bir ovoz bir xil yuridik kuchga ega bo'lib, hech kimning ovozi boshqasidan ustun bo'lmaydi. Bu prinsip adolatli saylov tizimining muhim shartidir.

To'g'ridan-to'g'ri saylov prinsipi fuqarolarning o'z vakillarini bevosita saylashini anglatadi. Saylovchilar vositachilarsiz nomzodlarga ovoz beradi va o'z tanlovini mustaqil ravishda amalga oshiradi.

Yashirin ovoz berish prinsipi fuqarolarning erkin tanlovini kafolatlaydi. Saylovchining kimga ovoz bergani oshkor etilmaydi. Maxsus kabinalar va byulleten tizimi orqali ovoz berish siri saqlanadi.

Ixtiyoriylik prinsipi bo'yicha hech kim fuqaroni saylovda qatnashishga yoki qatnashmaslikka majbur qila olmaydi. Saylovda ishtirok etish shaxsning erkin huquqi hisoblanadi.

Oshkoralik prinsipi saylov jarayonining ochiq va shaffof o'tishini nazarda tutadi. Ommaviy axborot vositalari, siyosiy partiyalar vakillari, kuzatuvchilar saylov jarayonini kuzatishi mumkin.

Qonuniylik prinsipi esa saylovning barcha bosqichlari amaldagi qonunchilikka muvofiq amalga oshirilishini bildiradi. Nomzodlarni ro'yxatga olish, ovoz berish, natijalarni aniqlash va e'lon qilish jarayonlari qat'iy qonun asosida olib boriladi.

Saylov komissiyalarining o'rni

Erkin saylovlarni tashkil etishda Markaziy saylov komissiyasi hamda hududiy va uchastka saylov komissiyalari muhim ahamiyatga ega. Ular saylovchilar ro'yxatini shakllantiradi, saylov uchastkalarini tashkil etadi, byulletenlarni tayyorlaydi, ovoz berish jarayonini nazorat qiladi va natijalarni e'lon qiladi.

Saylov komissiyalarining mustaqilligi va xolisligi saylovlarning adolatli o'tishini ta'minlaydi. Shu sababli ularning faoliyati qonun asosida tashkil etiladi.

O'zbekistonda saylov tizimini takomillashtirish islohotlari

So'nggi yillarda O'zbekistonda saylov tizimini yanada demokratlashtirish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirildi. Saylov kodeksining qabul qilinishi, yagona elektron

saylovchilar ro'yxatining joriy etilishi, xalqaro kuzatuvchilar ishtirokining kengayishi, ommaviy axborot vositalari faoliyatining kuchayishi shular jumlasidandir.

Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun saylov uchastkalarida qulay sharoitlar yaratildi. Saylov jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish ham shaffoflikni oshirdi.

Erkin saylovlarning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati

Erkin saylovlar davlat hokimiyatining qonuniy shakllanishini ta'minlaydi. Fuqarolarning siyosiy madaniyatini oshiradi, ularning davlat boshqaruvidagi ishtirokini kuchaytiradi. Siyosiy partiyalar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini yuzaga keltiradi.

Shuningdek, erkin saylovlar davlat organlarining xalq oldidagi mas'uliyatini kuchaytiradi. Chunki saylangan vakillar xalq ishonchini oqlashi kerak bo'ladi. Bu esa boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Xulosa: O'zbekiston Respublikasida erkin saylovlarni amalga oshirish prinsiplari demokratik davlat qurilishining muhim asosidir. Umumiylik, tenglik, to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi, yashirin ovoz berish, ixtiyoriylik, oshkoralik va qonuniylik prinsiplari fuqarolarning siyosiy huquqlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda mamlakatimizda saylov tizimini yanada takomillashtirish, xalqaro standartlarga moslashtirish va fuqarolarning siyosiy faolligini oshirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa Yangi O'zbekiston taraqqiyoti va huquqiy demokratik davlat barpo etishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023.
- 2.O'zbekiston Respublikasining Saylov kodeksi. Toshkent, 2019.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi materiallari.
- 4.Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. 1948-yil.
- 5.Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt.